

L'AMIC DE LES ARTS

ANY III

SITGES, 29 DE FEBRER DE 1928

NÚM. 22

«L'AMIC DE LES ARTS»

DIRECTOR

JOSEP CARBONELL I GENE

REDACTORS PERMANENTS

J. V. FOIX · M. A. CASSANYES · RAMON
PLANES · SALVADOR DALÍ · LLUÍS MON-
TANYÀ · DOMÈNEC FORMENT · SEBAS-
TIÀ GASCH

GRÀFICS

AGUSTÍ FERRER

AQUEST NÚMERO DE "L'AMIC DE LES
ARTS" HA ESTAT REVISAT PER
LA CENSURA

SUBSCRIPCIÓ: L'ANY, 12 PTES.
NÚMERO SOLT, 1 PTA.
SANT GAUDENCI, 2, SITGES

BUTLLETÍ

PER

JOSEP CARBONELL

PARABOLISMES PER L'ANY TERÇ

Tota revista que, com la nostra, tempti d'exercir una crítica acerba de les lletres, de les arts o de qualsevol altra activitat en el camp de la qual penetri, sense ésser, alhora, l'esquella de cap partit, de cap marxant o de cap editorial, la podeu comparar, si us plau una no massa antiga imatgeria, a una vella diligència ben guiada, tirada per troncs superbs, però lenta i en perill tothora entre les soledats, les timbes i els bandits que campen pels camins encara bàrbars, feréstecs i inhòspits. O bé, si sou de marina i us ve més a cor una comparança nàutica, res no us costarà d'imaginar ben petita la nau i tant més altes i verdes les ones — verd llefiscós de monstres en avalança — afrós i plumbi el cel, foll el vent...

Així havem viscut dos anys i així, a les envistes d'un esdevenidor igual, descorrem el vel d'una terça etapa. Dos anys, però, en els quals, el lector desinteressat haurà pogut constatar que en les nostres pàgines el joc era net, insòlitàment, potser innocentment net. Quan un redactor dels nostres s'ha trobat en desacord amb un seu col·lega, tots dos han vessat ací mateix els seus punts de vista amb la major quantitat possible de documentació al dia, per tal que, aquell a qui plagués, pogués treure d'aquest ar-

senal les conseqüències més d'acord amb el propi caràcter, o vinculades amb una raó superior si és que ha fet d'alguna — artísticament, literàriament, moralment o patriòticament, — el nord de les pròpies activitats. Si ningú coneix una geisa de procedir amb els propis lectors més fran-

ç L'AMIC DE LES ARTS respon a una unitat de pensament o de sentiment, a un sol credo artístic o literari? ¿sí o no? Resposta: als redactors de L'AMIC DE LES ARTS els acobla la llibertat, més, per a dir-ho amb mots d'un dels nostres, la cobejança tirànica de nous límits, més, l'odí al son i als

jazz en desfici semilúbric de blues — unitat, també, en dissonància —). I és contra aquest perill que proposem, com a parabòlica imatge de nosaltres mateixos en aquest any terç d'una vida periodística conjunta, la més completa partida de caça. Heu-vos ací la comparança més adient; no som ni més ni menys que això. Escrivim per plaer objectiu; cavallquem en recerca de caça major; tenim llebrers de gran instint — ¡mon car Dalí! — falcons de bec agut — ¡eh, Gasch! — corns i fures — ¡perdó Cassanyes! — que, mentre dura l'aguait, mantenen la intranquil·litat pels camins i en l'aire; i corcers de viva sang que piafen freturosos del galop estès per la plana oberta, pel senderol ubac, entre pedruscall i maleses, enardits pels trets, per la farum de la pólvora, i pel rastre sangonent de tants de cervols que la Mort afua, i milers de serventes de la gran fantasma, una mà en cada corn, alcen, torcen i amostren.

UN TEXT OCCITÀ DEL SE- GLE XIII

Occitanisme encara; caça major. Aquells qui ens han demostrat llur entusiasme davant la bella perspectiva oberta pel nostre número anterior, seran contents de conèixer aquest venerable text, tan català com puguin ésser-ho les obres de Ramon Llull, d'Auziàs March, o qualsevol pergami medieval dels nostres arxius. Es tracta de la *Vida de la benaurada sancta Doucelina, mayre de las donnas de Robaut*, descoberta per Pau Meyer, editada per primera vegada pel Rvd. Albanès, l'any 1879, i ara reimpresa per Raul Gout a les premses dels editors Bloud & Gay, de París, en el propi text provençal (dialecte marseillès) i traducció i notes franceses. Seguint l'article que J. P. Regis ha escrit parlant-ne a la revista tolosenca *Oc*, la ploma se'n en va cap a les múltiples qüestions que aquest original solleva: qüestions històriques, de la Història de les terres d'Oc, que espera,

JOAQUIM SUNYER. — «RETRAT DE LA SENYORETA
MARIA DOLORS BERTRAN»

ca i més lleial, o una manera més directa i noble d'adquirir el dret de la lliure i aguda crítica, que ens la digui. Heu-vos ací per quin procediment L'AMIC DE LES ARTS ha restat el minaret més alt, la porta més oberta a tota real vocació i neguit, la palanca des d'on havem vist llençar-se a la mar de les nostres lletres algunes de les millors de les novelles signatures catalanes.

Ultra, però, d'aquestes hiperbòliques comparacions generals, voldríem donar, ja en el lllindar del terç any de la gasetta, una nova imatge prou justa de la nostra companyia, que servís per a possibles, ulteriors judicacions.

endormiscaments de tota mena... Així, sense dir-nos-ho, ens trobem tothora en quadroi tots a les mans un mateix fuet i una ardor mateixa de fiblar tantes de còrpores adormides a la joventut de les quals el musc és un oprobí. En pocs mots de moment ens plau de cultivar l'acció per l'acció, el neguit pel neguit, l'atac per l'atac, tal com es fa gimnàstica per higiene.

Però no voldríem que, en ales d'aquests darrers mots, ningú fos temptat de prendre'ns per una mena d'escamot moresc que corre la pólvora per festa o per pur atavisme de tradicional gatzara. (Menys, encara, per un

encara, ésser occitanament o catalanament (és igual) contada, refeta i completada amb l'escorcoll de tants d'arxius avars, per retrobar tot el seu sentit i tota l'eficiència projectiva d'un propi esdevenidor; qüestions religioses, estudis d'aquest agitadíssim medievalisme religiós occità, del qual l'esperit franciscà (Sant Francesc, un occità — un provençal — encara) sembla ésser la sublimació o un divinal just medi per temperament tan adient amb el to místico-espiritualista catalanesc. (Esperit franciscà, car i reverend P. Miquel d'Esplugues, saviesa racial, saviesa cristiana que, en informar una vida política col·lectiva no hauria xocat, no xocaria com els avatars estatistes de la vella paganitat amb els fins transcendents dels homes mantinguts per Roma). Qüestions filològiques, en fi. Deixem, però, als lectors, el plaer d'aquest text, sense més de comentarís; no sense dir que, aquesta transcripció, Albà nès la cregué procedent d'una altra probablement escrita vers l'any 1297.

«Motas autras personas viron l'espazi qu'estava sobre terra en aquels raubimens, e ho mezureron am lurs proprias mans, per diversas vegadas. E de motz s'estalvet, qu'estant en aquel raubiment, las solas dels pes li baizeron per gran devocion, aissi cant desobre es dich. En motas de manieras si prohet li certesa del sieus vers raubimens; car alcunas personas, per plus fort a prohar, li plantavan alenas, e la poinnhian amb agullas, que ren non en sentia ni sol s'en movia... E trobava hom apres los blavairols e las ponchuras feras que li avian fach; en tant que li sancta, cant era retornada en sentia apres, motas ves, gran dolor e gran afligiment, jassiaisso qu'illi non s'en plaisses...»

«Tan grans era li pietatz de cor natural que li sancta avia, qu'illi non podia sufrir c'om aucizes ni bestias ni aucels, qu'illi ho saupes, que tota n'era moguda a sentiment de gran compassion, majormens aquellas creaturas que representan Crist en lur semblans el figuran per Escriptura. Alcunas ves, cant hom li aportava los aucels vius, per plaizer, non los laissava aucire; mais cant s'era i pauc alegrada ab els, parlant de Nostre Senhor quels avia creatz, era eslevatz sos esperitz en Dieu e laissava los annar, dizent: «Lauza lo Senhor ton creator.» Cant illi vezia los ainnhels ni las fedas, alegrava si fort en els, e era moguda a meravillos sentiment del verai ainnhel Jhesu Crist, e n'avia mot grand remembransa».

LA LITERATURA

ZOANTROPIA

PER
J. V. FOIX

Palplantat a la porta i de cara al carrer aquest homenàs no em deixa passar. L'amplada de la seva espatlla em tapa mig carrer i roman amb la testa dreta i els braços estirats. — Faré tard a l'Institut; jem cal examinar! — ¡Faré tard a l'oficina! — ¡M'esperen a casa!... — Em poso a plorar. És inútil. Tot d'àngels d'ales negres aixequen entre l'espatlla d'aquest home i el cel una pantalla flonja on s'ofeguen, en ésser nit, els estels. Si l'homenàs tingués peus m'hi deixaria caure; però tot ell és un cos quadrat i massís, contra el qual no puc lluitar. El cartró-pasta de la seva testa regalima encara de vernís i el seu bigotí roig és pintat de fresc. — Et conec, maniquí; restaré sempre més sota la teva guarda. Cada vespre, quan cloc els ulls per adormir-me, per l'obertura de l'angle que dibuixa el teu coll i la teva espatlla dreta, les verges passen en caravana en mig d'un silenci rosa; o, damunt un paisatge de contorns irisats, s'obren els estanys sense nom al fons dels quals les astèries, les ofiures, les madrepores i les anèmones són vidres cristal·lins per on veig circular les perles que estotgen les gotes de sang que nodreixen la meva zoantropia.

DESTENYITS PER LA PLUJA...

Destenyits per la pluja, amagats tota la tarda en un estret passadís entre bocois, els nois del meu carrer ens avingüerem a esperar que es fes del tot fosc per posar-nos els túnics morats i plantar al mig de la plaça un embut enorme d'un diàmetre idèntic al perímetre d'aquesta i tan alt com la torre de can Pomaret. En haver-se apagat el darrer llum del poble, pintàrem les cases de la plaça de negre i penjàrem entre terrat i terrat unes bambolines que figuraven uns núvols grisos o una columna de fum de locomotora en dia bromós. Quan estava tot llest, ens amagàrem sota les voltes de la farmàcia per espïar de quina manera la lluna es deixaria atraure per aquell parany enginyós d'alumini. Però en ésser les dotze, s'obriren, amb gran terrabastall, les portes de la fleca, en sortí una dona, carregada la testa amb sis pans en columna i es perdé l'encís d'aquella nit.

A VIONS

PER
JOAN J. MITJAVILA

Fatigats de voltar pels carrers amb l'enuig sota el braç, tot cercant l'hora propícia per entrar a classe, ens hi hem trobat primer que ningú. Era dejorn. Tímidament hem obert la porta. Pel finestral entrava un raig de sol eixerit que escrivia a la pissarra. Una pols, petita i fina, corria per les taules: damunt la del professor un pom de roses vermelles i blanques, llampeguejants com bombolles de sabó sota el sol. I hem entrat a classe atents a la lliçó. A dreta i esquerra, mapes penjant a la paret. L'un ple de sinuositats i contraforts, tot ell una florida de colors; l'altre, blau de mar, sembrat de margarides. Amb la mirada destriem uns noms que ens són bellament agradosos. Dits en veu baixa, com si ens confesséssim amb la il·lusió, tenen el gust rosat d'aquella cara de setí que tant amem.

Jau en un recó, mig oblida-da, l'esfera, com una guardiola. Joiosos copsem l'espai, i a dintre la classe hi ha un fresseig d'ales.

¡Avió joliu, ventall mig obert, lluent com vori, voltat dels ciris del sol! ¡Avió petit, suspès a l'espai com un vaixell d'ex-vot penjant a l'permita! ¡Avió qui jugues amb els ocells, sense moure les ales! ¡Les del meu cor frisen pensant en tu! De nit, els reflectors faran ciutats al cel, i les estrelles seran casetes blanques de pessebre. De dia, eixirà de dintre una caps de núvols blancs un avió. Les cartes vingudes per l'espai cauran multicolors com una pluja de sorpreses.

Ve dels jardins que volten l'escola un aïret suau. Ara guaitem els mapes i ens semblen antigues auques de rodolins. Les lletres mortes que tantes vegades han ressonat per la sala, fan una processó muda amb els ulls clucs. Nosaltres enyorem el despertar de matinet treient el son dels porticons i el veure l'arribada dels vaixells del cel, portant clavada al cor de l'hèlix un pom d'estrelles llagrimajants.

GARDÈNIA

Voltes i giravoltes, vermell i verd, cordes de violí i esgarips d'acordió sota una lluna gens comprometedora i grisa. Llum de menestrals tapat amb una glassa. Udols al lluny i totes les llums són apagades. Els gossos ferotges, de pèl llustrós i compacte es barregen en la fosca, i la nit lluenta com una mossegada. El riu passa llis. Es orb i l'aigua vacil·lant palpa els marges. Suspès per dues estrelles, penja del cel el vestit joíós de

Colombina, i jo, amb la cara pintada de blanc i un vestit de miques de color dels altres, guaito la terra llunyana, prest a escometre, amb un raig de lluna a la mà, les ombres que llengote-gen per l'entorn. L'embut del reflector de la ciutat crida pels aires per distreure'm, i les rates pinyades fan el vol més oblic. Jo, però, resto amatent a aquella cabellera rossa estesa d'un balcó.

En la feresa de la nit, el violí reprèn el crit del seu gemec, i les cordes lluen en la fosca, com la bromera del poltre renillant, impetuós, com una estrella. El vell acordió, renceja mandrós tot badallant i per entre mig de les seves arrugues, baixen, com per una escala, els mals desigs amb vidres de colors. Jo, las, caic damunt la catifa verda d'escenari, i àgils surten de la terra fina — A, L, P, Q... — les lletres de l'escola i el blau i el groc i el verd i el vermell dels vidres de colors, em fan uns triangles dintre els ulls i unes ratlles creuades per d'altres inacabades, les quals, pèrfidament, em punxen les nines.

— ¡Per què he restat tanta d'estona, dins aquest pati, fred i humit, clapat de molsa, on les bombetes només s'encenen per mofar-se del sol? Si m'hagués deixat endur per les aigües d'aquell altre riu, tan dolces que fins ablaneixen els besos, si la meva hèlix vermella s'hagués deixat gronxar pel rosari de mirades que devallaven del cel, hauria vingut la tardor pel meu calendari i totes les fulles caurien en tropell per deixar-me només aquell diumenge vermell i sant com una porta. Dintre la boca closa, una paraula se'm fondria a poc a poc en aquella hora, l'arbre es retorceria cap al cel, i una vellarda, joiosa, oiria el dringueig dels seus anys joves, en aquella menuda, rossa com la palla, que juga a l'era.

◆ La penúria d'espai ens priva de publicar un comentari que tenim enllestit dels articles de José Ortega y Gasset a El Sol, de Madrid. Qui recordi els fulletons del mateix autor apareguis en el mateix diari entre gener i febrer de 1921, aplaudirà, al menys parcialment, l'evolució del pensament polític de l'il·lustre director de la Revista de Occidente que l'article del dia 24 assenyala. És clar que, fins que l'estudi en curs serà acabat, no es podrà dir res de definitiu; la ruta iniciada, però, és bona i ens sembla convenient subratllar-ho. Una mica més, senyor Ortega y Gasset, i restarem d'acord. Organicemos a España en nueve o diez grandes comarcas, haveu escrit. Potser fóra millor un nombre menor. Hi ha quelcom més que raons econòmiques i cal no caure en l'error dels federals d'antany. Un veritable criteri polític, que només porti de cap l'assoliment de la màxima eficiència peninsular, no votarà per més de cinc grans comarques, a saber: Bascònia, Castella, Catalunya, Andalusia i Galícia-Portugal. Seguiu, però. — C.

PANORAMA

PER
LLUIS MONTANYÀ

ESTELS

Un assaig de coordinació amb el ritme dels estels... Entre aquesta plasmació lírica de l'elevat objectiu de la nova poesia i el títol del recent llibre de poemes de Sebastià Sánchez-Juan, hi ha una relació subconscient, d'imatge. El roig CONSTEL·LACIONS — gallardet ondulant al vent intermitent i abrandat de la inspiració—damunt la blanca coberta del petit volum, és alhora un emblema i un símbol.

No cal estranyar que els observatoris literaris professionals, obligats a una formal recensió del nostre moviment poètic, hagin assenyalat amb un extraordinari retard i amb una palesa desorientació, aquest nou i insòlit agrupament estel·lar—Via Làctea centellejant en un cel boirós i enterbolit. Entelats els ulls de tant de mirar el buit fit a fit, de tant de recrear-se en l'admirativa contemplació eixorca dels murs de llur estreta cabina, són incapaces ja de copsar els reflexos vivíssims d'un autèntic astre, apenes indicat en llurs mapes siderals.

L'espectacle de les reaccions de la crítica davant el llibre de Sebastià Sánchez-Juan, ha estat divertidíssim. I, en certa manera, lògic. Posseïdors d'un encaïllat fins ara infal·libre, acostumats a classificar, amb un moviment rutinari, gairebé automàtic, sense el més lleuger esforç intel·lectual, els poetes per escoles i agrupaments, d'acord amb uns tipus previamente establerts i acceptats unànimement, els nostres crítics—enfeïnadíssims—es regiren contra els llibres que els obliguen a reflexionar i a repassar llur escala de valors. *Constel·lacions* és una d'aquestes sorpreses. No ens proposem de fer

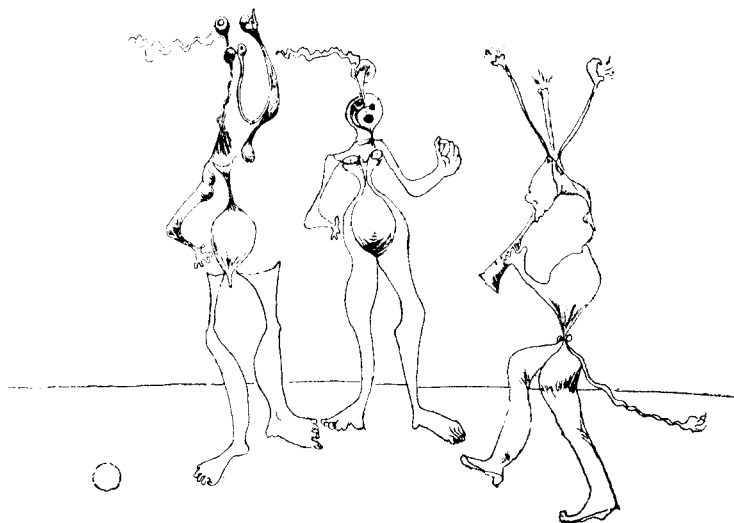
una crítica de crítiques. Ens caldria assenyalar masses incomprendions, masses indelicadeses, masses incapacitats. I no som bons per a aquesta feina... Ens limitarem a dir que, avui, trobem incomprendible que un crític literari es declari admirador satisfet d'una habilitat cal·ligràfica, sense importància, per a assolir perfeccions clàssiques de forma i menyspreï, o passi per alt, la vera essència poètica — a la fi única cosa que compta — del fons. Que vegi l'escola i la tendència, la influència i la imitació, allà on no hi ha altra cosa que l'individu.

El vint-i-quatre de desembre (¡fum, fum, fum!) nasqué *Constel·lacions*. Ha passat l'Epifania i ni l'or ni l'encens no li han estat prodigats. Aquest oblit no pot sorprendre el poeta, endurit per

aquestes *Divagacions*, inèdites, meravelles de ritme i d'imatgeria, que solament alguns amics havem pogut assaborir!

¿On són els joves poetes catalans? No seran aquest ni aquell, ni aquell altre, seguidors automàtics i estrictes d'una tradició gloriosa, ja, però, pretèrita i caducada. Sebastià Sánchez-Juan, trencat tot cordó umbilical (seccionada la unió, la sang sempre resta) zigzaguejada la nissaga Salvat-Foix, gairebé únic detentor català de la moderna poesia, té tot el brill d'una apassionada i lliure joventut. Tivantor de pell i claredat d'esperit. Independència. Fogosa i admirable vacil·lació.

¿Quin és el balanç (1927) de la poesia catalana? Liquidada (admirada, respectada, objecte d'una sentimental veneració, ¡oh!

ALFRED SISQUELLA. — «INVITACIÓ AL VALS»

llarg temps d'injusta indiferència i forjat en l'amargor de l'escepticisme aliè. Accepti, al menys, la nostra mirra fragant.

No és la primera vegada que ens ocupem de Sánchez-Juan. No serà, probablement, la darrera. Ens enorgullem d'haver estat els primers a donar una visió de conjunt de la seva obra, en gran part inèdita encara. Juguem sobre segur. Tenim la ferma convicció que la seva vàlua serà aviat arreu coneguda. Poeta temperamental, el més autènticament nou i vigorós de la Catalunya actual, creiem un deure fer-li el lloc que mereix en la nostra lírica, estimular-lo per tal que—cada dia més exigent amb ell mateix—esdevingui el poeta depuradíssim que les seves dots evidents ens permeten d'esperar confiadamment.

¿Poeta de rima? ¿Poeta de ritme? Tant se val: poeta, poeta. Nou i en constant renovellament. Espontani i treballat. Fluid i disciplinat. Mòvil i sorprenent. Inquiet. Àgil. Poeta. ¿Quanta de distància de *Fluid* (1924) a *Constel·lacions*! ¡I quanta, encara, de *Constel·lacions* a la seva més recent producció poètica, a

sí, tant com vulgueu) l'herència d'aquella trimurti lírica Guimerà-Maragall-Verdaguer. (Un altar, uns llibres luxosament relligats, una recòndita guspira indestruïble). Girem full. Davant la gran plana, ben oberta, de la nostra poesia, ¿quins noms representatius podem assenyalar? Carner, Riba, López-Picó, i llurs innumerables imitadors, d'una banda. Míllas-Raurell, que vol i dol, al mig. Potser, també, Gueu de Liost (¡admirables les seves *Sàtires*!). A l'altra, però, fins ara: Folguera, Salvat-Papasseit. Ratlla. La fugaç constel·lació—encara—de *Trossos*. Ratlla. Sánchez-Juan. I prou.

Sánchez-Juan: la serenitat elegant i continguda de la poesia racial. La lleugera gràcia suggestiva i la intuïtiva profunditat actual. Tot inspiració. Inspiració formidable, dossificada excessivament per un cilici constant. Preocupat—torturat—per la forma, a causa de la mateixa fluïdesa inestroncable del fons. Trobant manantials de poesia en les coses més inversemblants. (¿No és aquest un dels signes distintius del poeta de raça?). Creador d'imatges novíssimes, d'una

irresistible lògica interior. No estancat en un ritme únic, ans fluctuant de l'un a l'altre amb una admirable inquietud, amb un sentit agudíssim de les necessitats de la poesia del nostre temps.

No volem referir-nos avui en concret a cap dels poemes de *Constel·lacions*. No és aquest llibre dels que poden cancel·lar-se amb una ràpida anotació. Ens en ocuparem, encara, extensament.

... En un cel boirós i enterbolit, un nou i insòlit agrupament estel·lar ha aparegut. Limitem-nos a anunciar-ho amb joia i amb fervor.

LA JOVE
POESIA ANDALUSA

L'existència d'una cultura andalusa autòctona és un fet tan evident, les seves irradiacions a Castella i al món són tan notòries, que esdevé innecessària tota demostració. La nova estètica—musical, artística, poètica,—deu a Andalusia (no parlem ja de Góngora, el precursor), tres aportacions d'una importància i d'una categoria excepcionals: *Falla*, *Picasso* i *Juan Ramón Jiménez*; valors universals: Andalusia eterna. La inlassable fecunditat meridional, però, mai no descansa. Superada, encara, en sentit de modernitat,—l'accelerador a fons—precipitant les generacions i les èpoques amb un ritme desorbitat de jazz, aquella herència ha estat recollida per uns joves grups del Sud, aplegats entorn unes revistes vibrants i d'un agut sentit de racialitat universal: *Litoral*, de Màlaga; *Mediodía*, de Sevilla; *Verso y Prosa*, de Murcia, i, darrerament, *Papel de Aleluyas*, de Huelva.

El moviment d'aquestes darreres promocions és extraordinàriament interessant. I ens proposem de parlar-ne sovint des d'aquestes pàgines. Gairebé desconegudes de nosaltres ahir (aquest *ahir* significa: abans de la vinguda a Barcelona de Federico García Lorca; abans de l'aparició de L'AMIC DE LES ARTS, i de la *Gaceta Literaria* de Madrid. ¡Quan de camí en tan poc de temps! Vers una mútua comprensió i vers una mútua simpatia), hem volgut fer-ne un estudi el més profund possible.

Començarem avui per uns esplèndids suplementes de la revista malaguenya *Litoral*, que tenim damunt la taula. De presentació pulquerrima i de contingut selecte. No és la primera vegada que el nom d'aquesta revista surt a les nostres columnes. *Canciones*, de García Lorca—el nostre bon amic i excel·lentíssim poeta—suplement així mateix de *Litoral*, tingué ja el nostre extens—admirat i afectuós—comentari. També en la secció *Les Arts*, d'aquesta mateixa gasetta, la tal revista ha estat diferents vega-

◆ El número 1 de Cahiers d'art, 1928, la gran publicació francesa d'art moderna, publica la traducció de l'article de Sebastià Gasch aparegut a la Pàgina Artística de La Veu, del mes de Gener. Com hom recorda, en aquest treball, el nostre redactor s'ocupava de les intencions que animen als joves pintors actuals.

◆ El darrer número de Le Centaure, —admirable revista belga—dedica el seu editorial a comentar el moviment surrealista, dels adeptes del qual diu que donen una importància capital a la Poesia, considerada per ells «com una emanació directa de les regions més profundes de l'ésser». Espai preferent és dedicat al comentari de l'obra de Joan Miró, del qual diu aquesta revista que «és incontestablement aquell qui fins ara ha realitzat millor els desigs dels superrealistes, i que hi ha nombroses probabilitats perquè aquest català s'apodori un dia del lloc prestigiós que Picasso ocupa en relació als pintors de la seva generació».

◆ Hem vist les darreres teles de Salvador Dalí que es mouen encara dins l'òrbita de les famoses del Saló de Tardor i en les quals el nostre amic aconseguix de superar-se i arribar a resultats poètics d'una esferidosa intensitat. Dalí es troba en relació amb dos dels més famosos marxants parisencs i les fotografies de les seves obres, que han estat mostrades a les més prestigioses personalitats artístiques de París, han tingut una recollida favorabilíssima.

des esmentada. No es tracta, doncs, de desconeguts per als nostres habituals lectors.

I, ara, sense més comentaris inútils, al gra.

"PERFIL DEL AIRE", DE LUIS CERNUDA

Un poeta. I un poeta pur. Així, sense vacil·lacions ni eufemismes. En el sentit, però, de despullar la seva poesia de tot element aliè a ella mateixa i no en cap altre. Puresa de diamant i no de clavell. No massa modern, no massa inquiet, no massa nou. La qual cosa no vol pas dir que sigui arcaic, ni excessivament fixat, ni arrapat estrictament a un concepte clàssic de la poesia. No. Luis Cernuda, per ara, és un poeta que pot definir-se per negacions més aviat que per afirmacions. A través de la influència immediata de Jorge Guillén — el màgic restaurador de l'estrofa — és la de Juan Ramón i l'ombra llunyana de Góngora, la filigrana de les pàgines de *Perfil del Aire*. (Títol d'un lirisme desenfrenat). Dos andalusos influïnt damunt un andalus, per un filtre castellà. Les mans que porten el timó esdevenen així difumades i, davant el jove nauta, la mar lliure per a la pregonia estel·la original.

La poesia de Cernuda té una gràcia inimitable, una línia puríssima. Dessota la presó de la mètrica batega un càlid lirisme indomable. Rimador habilitíssim, el vers és matèria dúctil a les seves mans. La seva poesia, per força molt treballada, aconsegueix de donar una fresca sensació d'espontània facilitat:

*Morir cotidiano, undoso
entre sábanas de espuma;
almobada, alas de pluma
de los hombros en reposo.*

I encara que no sigui aquesta la poesia que els nostres moderníssims anhels freturen, ens cal reconèixer que, potser, dècima i vers lliure, poden caure dintre un mateix concepte — metàfora o imatge — de poesia pura. Damunt les seves espatlles d'home jove — joveníssim, — potser Cernuda ha posat una massa feixuga càrrega. El dia — no el creiem gaire llunyà — en el qual se n'alliberi, esperem grans coses del poeta depuradíssim de *Perfil del Aire*:

*Las nubes. ¡Cuán niño el frío!
No se defiende el cristal
contra ese tiempo tan mal
seguro de su albedrío
con nieblas. ¡Canto donaire
estival boga, al desgaire,
en las hojas, de un verdor
sin aviso dorado!... ¡Amor,
aun es verano en el aire!*

"CARACTERES", DE JOSÉ BERGAMÍN

Amb aquest títol de La Bruyère, ha publicat José Bergamín un recull de siluetes espirituals agudíssimes. De retrats al bisturi. Radiografies — no ja simples fotografies — de subconscients. Fetes amb un estil tallat, contingut, vibrant. Frases curtes, despullades voluntàriament de tot

arabesc, que corren i brinquen amb un ritme rapidíssim i febril. Tancat el llibre, sembla que els personatges lliguin al nostre entorn una sarabanda diabòlica i desesperada, amb una tan ferotge energia, que renunciem a tota violència i — tapats d'ulls — ens deixem emportar amb una sorda embriaguesa. Els *Caràcters* són gairebé tots coneguts nos-

tres: l'Impacient, l'Arravatat, l'Impulsiu, l'Invisible, el Torturat, l'IncanDESCENT... i tants d'altres, dels quals podrem dir, en endavant: aquest és «l'Alegre», de Bergamín, aquest «el l'racassat»... I si algun d'ells fos irreal, prendria forma corpòria pel sol fet d'haver estat creat literàriament. Perquè la vida no és ja un pretext per a fer literatura. És la literatura que esdevé re-creadora d'una nova vida, la que devança — indefugiblement — la vida. Aquesta és la vera literatura. L'altra es limita, servilment, a reflectir-la. (El lector reflexiu copsarà quan lluny està aquesta concepció de l'art, de la paradoxa wildeana. I, si no, pitjor per a ell). «Perquè cada imatge obliga a revisar tot l'Univers», ha dit Aragon. (A fer, com si diguéssim, una mental re-creació del món, en la qual les imatges esclaten davant nostre, tan independents de la nostra voluntat, com el moviment inconscient dels muscles, com la sistole i la diástole, aliena a tota intervenció cerebral, del cor. Com quan experimentem la joia de sentir-nos viure: eufòria; el plaer de constatar com la sang circula i com, lliures de tota preocupació morbosa, ens sentim assedegats de fretures físiques inexhauribles...). Bergamín ha creat una nova «psicologia lírica»:

*«No tenta más que inteligencia y ese
fué su martirio: sentirse vibrar entre lo
divino y lo humano como un acero tenso
al golpe del martillo ferviente. templado
o destemplado, evadido y preso en la
onda sonora — y luminosa — de su propia
trascendencia mística.»*

I el seu llibre és admirablement reeixit.

LES ARTS

COMENTARIS

PER

SEBASTIÀ GASCH

AL MARGE D'UN ARTICLE
DE RAFAEL BENET

El meu amic Rafael Benet ha tret novament a passejar la seva

obsessió cabdal: el meu dogmatisme. L'excel·lent company ha fet evolucionar novament en públic la seva idea fixa: el meu doctrinarisme. I aquesta vegada, damunt les pàgines de *La Revista*, de López-Picó.

Els arguments emprats per Rafael Benet no són nous. Ell s'accontenta de reeditar, amb diferent robatge, les acusacions d'eixut racionalista que ja m'ha

llençat en d'altres ocasions. En contestar no fa gaire, un d'aquests atacs, a *La Veu de Catalunya*, ho vaig fer en una forma que deixava, em sembla, definitivament aclarida aquesta qüestió. Jo deia en aquella avinentesa:

«No obstant, amic Benet, podeu ben creure-ho, jo no sóc un insensible ni un indotat. Però tam-

poc no sóc ni un sentimental, ni un ploraner. Jo sé amb escreix que l'artista en produir, no ha de preocupar-se del sistema. És el crític que ha de deduir-lo davant l'obra realitzada. I aquesta és la missió del crític: no la de divagar lamentablement en torn del lirisme i dels estels. Jo sé, també, amb escreix, que per damunt les tendències, de l sistema, hi ha el talent o la man-

ca de talent de l'artista, el temperament del pintor. Tendència = mitjà. Però de tendències, de mitjans, n'hi ha de bons i n'hi ha de dolents. I l'impressionisme, com a TENDÈNCIA, com a MITJÀ, em sembla senzillament deplorable. Heu's ací un exemple que aclarirà la meua tesi. Suposem dos pintors d'identica sensibilitat. L'un impressionista i l'altre cubista. Jo restaré sempre amb el pintor cubista, puix que ell, per tal d'exterioritzar la

seva sensibilitat, ha emprat mitjans més purs, més absoluts.

No n'hi ha prou que l'obra d'art doni satisfacció estricta al nostre cor. Ha de satisfer també el nostre cervell. I, per bé que les millors obres impressionistes, per l'intermediari dels nostres ulls, sàpiguen atraure el nostre cor, la nostra intel·ligència les rebairà sempre categòricament. Per conseqüent, amic Benet, jo no he dit mai que Monet, l'admirable artista i mediocre pintor, no tingui sensibilitat. Si que diré sempre, però, que si posem, l'un al costat de l'altre, un Picasso i un Monet (els dos pols oposats), el Picasso em produirà sempre una emoció d'ordre infinitament superior, de categoria superlativament més elevada. No n'hi ha prou amb llençar la paraula sensibilitat. Cal saber que, en sensibilitat, també hi ha classes»

Crec que aquestes paraules són clares. Suficientment clares per a satisfer tot esperit no tarat d'obcecació. Jo esperava convèncer Rafael Benet. Es veu, però, que no ho he aconseguit. Benet ha formulat novament la seva acusació preferida i la formularà segurament encara en d'altres ocasions. No seré pas jo qui lo'n privi. Ell no em privarà, però, de repetir les paraules de *La Veu* que avui he començat a reeditar.

I ara comentaré les novetats que l'article de Benet conté, les acusacions noves que hi ha introduït.

Rafael Benet em penja el qualificatiu de provincià. Això no és pas nou. No és la primera vegada que ens ho diuen. Josep Comelles, el distingit escriptor que només escriu quan es tracta d'elogiar la pintura del seu amic Marqués-Puig, ja parlà fa temps de les *províncies espirituals de París*. Agustí Esclasans, en referir-se als articles d'alguns del nostre grup, els titllà — segons Quadri i segons Sistema — d'adaptats de l'estranger. I Joan

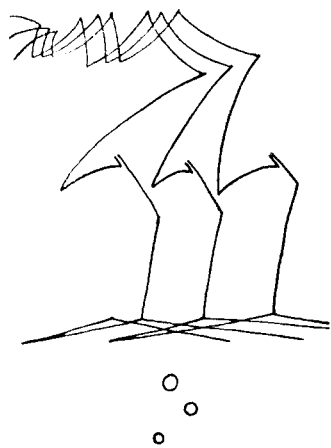
◆ Per raons idèntiques a les que s'esmenten al peu d'altres articles d'aquest mateix número, han restat del nostre redactor Lluís Montanyà, pel número vinent, la crítica d'alguns altres llibres andalusos i la dels Cartells literaris del director de La Gaceta Literaria, senyor E. Giménez Caballero.

◆ Un altre article que també ha restat a les caixes: Els «Rims de l'hora sitgetana», de S. Soler i Forment, per Ramon Planes.

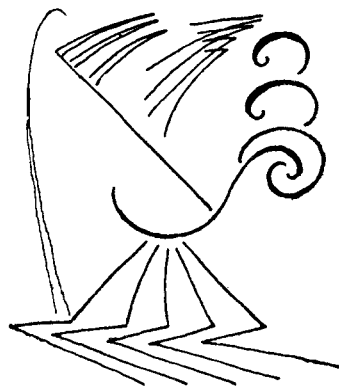
◆ Recordem als autors als quals plagui que en aquesta secció sia feta crítica o esment de llurs llibres, l'obligació de trametre'n dos exemplars a la direcció.

◆ Heu-vos ací un breu fragment de la traducció occitana del cant IV de Les Geòrgiques, de Virgili, feta per Juli Cubaines (Editorial Occitan Ostal Peyrat, Camin de l'Espinet, Tolosa):

«Ara ieu cantarai la bresca liurèia del cèl. Mecena, aieste libre, agacha lo tantben. A ton estazi balharai plan mendra cauza: de las abelhas ieu mensonarai de seguida los mèstres ardezioses, las

Una mica de «viol d'Ingres» o, encara, de la dèria plàstica-il·lustrativa d'Hugo, la senten tots els artistes que ja excel·lien en una altra art, la nota sobressor-

tint de la qual priva moltes de vegades de copsar la veritable valor d'aquestes incursions en camps d'altri. Així, aquestes quatre dibuixos del mestre orfebre RA-

Sacs, en una de les seves hipòcrites al·lusions, ja féu referència als satèl·lits de província d'Ozenfant i Jeanneret.

Totes aquestes manifestacions, però, estarien perfectament indicades a França o a Alemanya, a Bèlgica o a Rússia, que tenen un passat gloriós i un present esplendorós, que es **BASTEN A SI MATEIXES**. Ací, però, on la pintura ha estat tot-hora una pintura provincial, on Martí Alsina no fou sinó un sub-imitador d'algun imitador de Courbet; on els Russinyol i Cases de la bona època no foren sinó un pàl·lid reflex de París; on les *Arts i els Artistes* no foren sinó un eco llunyà de l'impressionisme; on els *Courbet* i els *Evolucionistes* no foren sinó un report del post-impressionisme; i on, modernament, quan es comença a abominar de París, s'arriba—amb pretext de la realització d'un art autòcton— a la definitiva liquidació; ací, totes aquestes manifestacions són completament desplaçades. No fem tant d'escarfalla. I tota aquesta idolatria grotesca a les nostres pseudo-valor i sub-figuretes, deixem-la per a tots aquests noiets que pul·lulen per ací, per a tots aquests escriptors i pintors *mort-nés*, per als analfabets, per als insuficients, per als delinqüents. Deixem-la, en fi, per als redactors de periòdics híbrids.

Ultra tot això, Rafael Benet s'estranya diverses vegades que jo alterni les simpaties pel purisme amb les preferències pel surrealisme. No crec antitètiques aquestes dues maneres d'expressió. Ans bé, opino que es complementen mútuament. Al purisme li manca una injecció de surrealisme, i el surrealisme necessita engolir una forta dosi de purisme. Aquesta fusió és intentada actualment pels esperits més selectes del moment. Alguns l'aconsegueixen plenament. D'altra part, l'art no és un clos tancat amb fronteres clarament fixades i netament delimitades. L'art evoluciona contínuament.

costumas, los gastes, los órdres, las batetas. Pichona mon obra: bèla praco será ma glória, mas que los dius me faguen pas la contra, mas que m'auzigue lo meune Apollon.

So primier, per tas abelhas cauziras un sèti, una retirada alont lo vent tòque pas (lo vent las arresta de portar chaz elas lor denada); que las fedas, los cabrits rebordelaires platejen pas las flors; que la trastejaira vaqueta lève pas la rozada e n'aboque pas las érbas galhardas. Lènc del bornac plan pervezit lo luzért al ren escamat, los forsalonse los auzéls de tot bials e lo qu' a lo papach tecat per las mans sangczas de Prœne. Eles afrahan tot; a la volada engólan las abelhas e d'elas léu se tratarà lor crudéla niucada...

Que siague alacada o correnta, al mèch de l'aiga entraversaras d'albaradas, apillaras de péiras bèlas: atal, sus planas ponts elas se poiran paucar e expandir las alas al solel d'estiu, se de vegadas la pléja las a susprezas e trasadas, se lo vent las a bufadas de cap dins aquela mar...

I a aquesta evolució, a aquestes reaccions i contra reaccions, és deguda en gran part la creació de l'obra artística vivent.

Exemples: En 1920, Picasso confeccionava naturas mortes amb compàs i tiralínies. Avui, sense haver perdut cap àtom de la seva força plàstica d'antany, Picasso atorga una importància cada dia creixent a les suggestions de la fantasia i de la imaginació. En 1920, Joan Miró realitzava *La Masia*; nou mesos de treball amb vuit hores diàries de duríssima labor; intencions purament plàstiques i preocupacions estrictament tècniques. Avui, clos el necessari parentesi, Miró es lliura de ple al sondatge persistent del seu món interior. La primera exposició de Dalí feia pensar en el purisme d'Ozenfant i en el neoclassicisme de Severini. En les obres actuals de Dalí, el canemàs plàstic d'abans, fi en sí, ser veix de simple suport als seus purs anhels de poesia. En 1920 era possible *L'Esprit Nouveau*. En 1928 no seria possible res més que *Cahiers d'art*.

No ens trobem, ni de bon tros, enfront una declarada *volte-face*. Ens trobem enfront una fusió. Una fusió necessària de dos elements que no són irreconciliables, sinó que necessiten l'un de l'altre per a prosperar, i que han viscut sòlidament agermanats en les èpoques d'art més florents. L'amic Benet no s'ha, doncs, d'estranyar que jo defensés alhora el purisme i tingui entenediments amb el surrealisme. Ho considero perfectament lògic.

Quant a tot allò de l'Anti-Apa, no veig la necessitat d'erigir en cas-típus, el cas d'aquest caricaturista sense gràcia qui, sota una *défroque* de pseudo-crític, amaga la més absoluta incapacitat.

◆ També en aquest apartat de Les Arts la manca d'espai ens priva de publicar un altre article de Sebastià Gasch titolat *Un llibre curiós*. El reservem per al pròxim número.

NOUS LÍMITS DE LA PINTURA

PER SALVADOR DALÍ

A Sebastià Gasch.

Amb Rafael Benet es corre ben bé aquell risc tan usual de pronunciar aproximadament les mateixes paraules que ell amb la impossibilitat absoluta d'entendre's.

Rafael Benet, escriví fa poc, tot al·ludint les extravagàncies de la nova pintura: «S'arribarà a posar els ocells en els aqüàriums». Amb els quals mots Rafael Benet demostrà bé la seva timidesa; no fa pas gaire escrivia André Breton en el catàleg d'una exposició d'Arp, (l'inventor dels bigotis sense fi), que mai els ocells no havien cantat millor que al fons dels aqüàriums.

No es tracta, però, malgrat de la coincidència, de posar ocells en un aqüariu. La qüestió és que hi cantin i que hi cantin millor.

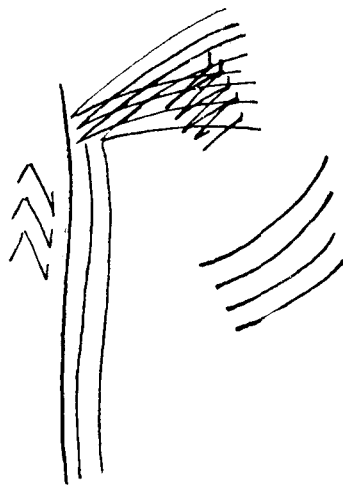
Si per Rafael Benet tot això encara són coses absurdes i sense lògica, per a nosaltres fa temps que han deixat d'ésser-ho, o bé ho són d'una manera tota diferent, per a esdevenir les més clares i usuals.

La pintura, l'art d'avui que, com veurem, s'apropa a un gran art directe, igual que les millors realitzacions de l'art popular, despassen el sentit comú.

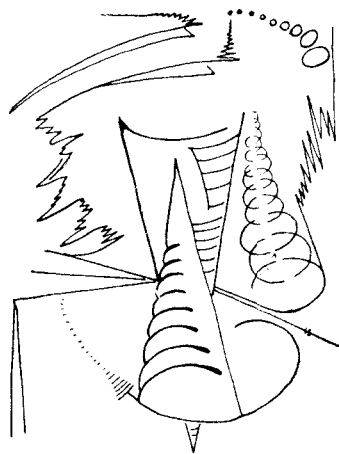
Per a nosaltres, el lloc d'un nas, lluny d'ésser necessàriament en un rostre, ens sembla més adequat trobar-lo en una barana de canapè; cap inconvenient, tampoc,

que el mateix nas s'aguantí dalt d'un petit fum. No en va Yves Tanguy ha llençat els seus delicats messages.

Podem ben assegurar a Rafael Benet, que les figures decapitades viuen llur vida orgànica i perfecta, reposen a l'ombra de les més sagnants vegetacions sense embrutar-se de sang, i encara s'ajueuen nues sobre les més tallans i erigides superfícies dels marbres especialíssims, sense perill de mort.

MON SUNYER, mostres d'un esperit neguitós de realitzacions plàstiques, en qui les harmonies dels grans mestres de la música, Beethoven, Bach, Schubert,

etc... es resolen en aquestes figuracions abstractes, en aquesta mena d'expressionisme dels sons...

¿Haurem de recordar, encara, a Rafael Benet, que la vida de les criatures que poblen la superfície de teles i el món de la poesia, obeeixen i tenen condicions de vida ben diferents de les criatures que poblen la superfície de la terra? ¿Que la fisiologia plàstica i poètica, no és pas la fisiologia dels éssers vivents? ¿Que la vida plàstica o poètica d'una pintura o d'una poesia obeeix a d'altres lleis que les de la circulació de la sang? ¿Que un monstre ja no ho és en el moment que unes certes relacions han estat establertes entre les ratlles i els colors que el formen? ¿Que una figura decapitada, en el món plàstic o de la poesia, no és pas una figura sense cap?

Després d'això podríem afegir que una figura sense cap és més apta per a entrecreuar-se amb els ases podrits, i que les flors són intensament poètiques precisament perquè s'assemblen als ases podrits.

Heu-vos ací coses ocioses de dir, de tan evidents que són, des del dia (aquest dia és ben pròpiament el del surrealisme) que s'inicia l'autonomia poètica de les coses i de les paraules, que deixen d'ésser (com qualifica André Breton) *paroles mendiantes*.

Per a nosaltres un ull ja no deu res al rostre, ni a la condició estàtica, ni al concepte fix, ni ha de demanar res a la idea d'ésser contingut; ben al contrari, havem après fa dies que els ulls, igual que els gotims de raïm, són propensos a les més folles velocitats i estan dotats per a llençar-se als més contradictoris encalçaments.

Que En Rafael Benet ignori tot això, és ben de comprendre, puix que aquestes coses han anat esdevenint possibles des del dia que en refusar els pintors el testimoni de llurs sentits i en reconèixer l'error fonamental de Paul Cézanne i l'origen sensorial de les seves intencions (refer Poussin d'après nature, o sigui esdevenir clàssic per mitjà de la sensació), arribaren, després d'un període en el qual aquesta sols atenyé una més o menys total cerebralització, a retrobar la més pura i alta de les abstraccions.

A conseqüència d'aquells moments, Gino Severini escrivia: «Jo crec poder afirmar avui, que el camí a seguir és precisament el camí oposat al de Cézanne».

No s'esdevé clàssic per la sensació, ans per l'esperit; l'obra d'art no deu pas començar per l'anàlisi de l'efecte sinó per l'anàlisi de la causa.

Per lluny que estem avui de «l'estètica del compàs i del número» de Severini, caldrà, però, que anotem la seva passió per tot ço que fos el retorn a la creació espiritual, a l'abstracció, a l'eliminació dels darrers elements sensorials persistents, encara, al començament del cubisme; per tot ço que fos el regne de la categoria, en el sentit més orsià

del mot, sobre la matèria, en comptes d'ésser aquesta la dominadora de la categoria.

Avui que el recul dels anys, diu Severini, ens permet de jutjar serenament l'època dels humanistes, podem veure com aquests, lluny d'ésser francament i absolutament dòrics, baixaren massa a la vora de l'home i d'aquesta manera s'acostaren massa als jònics. La idea de relligar l'individu a l'univers, que dintre la pintura comença amb Giotto, era ella mateixa una idea meravellosa, però probablement miraren massa l'individu i poc l'univers. Així és com esdevingueren, ells també, massa humans.

En comptes d'exaltar Homer, Virgili, Ciceró, etc., hauria estat millor, segons Severini, seguir de la vora Orfeu, Pitàgoras, Aristòtil i Plató. I així, en comptes d'arribar a una mena de novo-paganisme, el conjunt del moviment hauria assolit, potser, el nivell dels ordres de Pitàgoras.

Si volem seguir en pintura el procés naturalista paral·lel en idees generals, constatarem que el principi específicament humà de la divisibilitat infinita jònica, porta fatalment a l'art anomenat de percepció, antídote de l'art abstracte anomenat de concepció. Veurem que l'art de percepció, d'arrel sensorial i de finalitat sensual, neix sota la llum de Venècia, i es torna molt més concretament definit a Holanda i a Espanya, per adquirir finalment la seva màxima expressió i exhaurir i exprémer les seves darreres conseqüències i possibilitats en l'impressionisme francès.

En aquest moment la pintura resta reduïda a un pur valor musical. L'art de percepció que té el seu punt dolç i emocionant en la pintura de Vermeer de Delft, que en la història del ben mirar representa, per mi, el cas de la màxima, humilíssima i dramàtica prohibitat, arriba en l'impressionisme, com diu molt exactament Sebastià Gasch, al moment del seu major desprestigi.

Allò absolut ha estat devorat totalment per allò accidental; la realitat ha estat reduïda a inestable aparença d'allò més fugitiu i confús dels seus aspectes; de l'objectivitat hom en copsarà, només, les més lleus ressonàncies deformades, encara, pel més subjectiu dels sentimentalismes.

Caldrà anotar, encara, que les catedrals de Rouen, de Monet, són una manera musical (música que es confon amb el perfum) d'expressar una sèrie d'estats d'ànima?

Sé de memòria totes les objeccions que Rafael Benet pot aportar a favor de l'impressionisme i en general de l'art de percepció; segurament les mateixes, si fa no fa, que hom sosté i fa servir a l'Acadèmia de Belles Arts, de Madrid, on he tingut l'avinentesa durant llarg temps

de comprovar la significativa paradoxa que sigui precisament en l'Acadèmia on es defensa avui aquest art de percepció tan car a Rafael Benet, en contra de l'art abstracte, espiritualista i anti-naturalista que nosaltres defensem.

Obeint al retard de consuetud, establert entre els creadors i els repetidors ineptes refugiats en l'oficiositat de les Acadèmies, de les fórmules que els tals creadors abandonaren ja per inservibles, és ben natural, doncs, que el moment en el qual l'Acadèmia arriba amb èmfasi a eixoplugar sota el seu prestigi l'art anomenat de percepció, nosaltres n'estiguem ja tan lluny que cap dels veritables problemes que aquest art planteja en el seu dia no ens interessin el més mínim.

L'art de percepció ens ofereix la màxima polifonia formal i colorística que mai s'hagués pogut sospitar, pels camins de l'abstracció; aquest sol fet enriqueix poderosament els recursos de què es pot valdre un artista.

En el tros més insignificant de la natura xopa de llum... etc., etc., i segueix la bella i enfadada cançó.

No volem insistir més sobre aquestes anacròniques qüestions: ben fàcil ens fóra, però, ens plau més de dir com Ozenfant i amb la seva gràcia tan lògica.

Molt bé, però hi ha el piano.

«El piano és una admirable disciplina; el constant control del mitjà sobre l'obra ha fet la música homogènea; sense el control d'un mitjà limitat l'obra no fa més que traduir-se au petit bonheur, entre els dos silencis dels sorolls perceptibles, d'un costat, i de l'altra l'existència de la infinitat de sons diferents possibles, tal com són infinits els colors i les formes i com hi ha paraules en una quantitat enorme».

«¿Què és piano? Una tria de sons necessaris i suficients. En efecte; ¿el piano no pot tocar Bach, Puccini, Beethoven, Satie? Mitjà esquemàtic, certament, però poder d'un sistema.»

«Ens farà riure, plorar o ballar; sortosos els músics que els Pleyels han dotat d'aquest admirable mitjà tan acabat, tan perfectament econòmic i generós. ¡Quin progrés sobre la gamma xinesa!».

¡Pobres pintors! ¡Els químics pensen només en multiplicar els tons! ¡Pobres literats, servits pels fabricants de diccionaris, preocupats, sobretot, de multiplicar les paraules sense matar-ne mai cap!

«Penseu en un piano que donés 73.000 sons diferents; els pintors estan en això».

Seria, però, un no acabar mai, tornar a parlar del lineal o el pintoresc, de l'element tàctil o de l'element visual; tornarien a sortir tots els arguments en pro

i en contra de sempre. ¿Haig de dir, però, encara, que ni tan sols no es tracta d'això?

La fulla clapada de sol, al·ludida per Leonardo, ja no ens sembla ni més ni menys confusa que absent de les esmentades clapes, simplement perquè ha deixat d'existir com a tal per a esdevenir una suposició. Endevino el descoratjament del lector, però no anem, com algú podria pensar, d'unes a altres més confuses i intrincades maneres de jugar amb les paraules i amb el pensament fins a atènyer llocs inaccessibles i laberíntics. Res d'això, i ben al contrari. Per aquests camins trobarem cabalment, l'essència de l'art més senzill, més fresc, més directe, menys enrevessat: l'art popular.

Diu Cristian Zervos, parlant de Picasso, que l'ànima dels pobles, quan crea realment, abstracte tot ço que ella vol expressar.

Ja sabem que l'art popular és un moviment de l'ànima que no significa res segons la raó pràctica, però que crea suposicions innombrables. Afegirem que aquestes suposicions varien i s'enriqueixen cada vegada que un nou límit és guanyat en la mida o en el desequilibri alliberadors dintre de l'abstracció.

Diem, encara, que mai aquestes suposicions no estan absents de la realitat; ben al revés, aquesta adquireix el més objectiu patetisme poètic que sols ha pogut ésser possible en el moment en què s'ha trobat una nova i adequada manera d'expressió.

Ben lluny del càlcul preconcebut i de l'elaboració mecànica del resultat severinià, avui els artistes es confien, sinó a l'atzar, al probabilisme. La troballa, direm emprant l'expressió de Maurice Raynal, que ens sembla més adequada que la de crear, obtinguda sens dubte sota l'influència de Bergson, de tals suposicions, depèn cada dia més d'un probabilisme allunyat per complet del sentit comú i, on la veritat i l'absurd juguen un paper de primer pla.

Maurice Raynal escriu encara... «Si existeix en art un Angel de la Veritat, serà va de negar que al seu costat camina sovint el geni de l'absurd. L'absurd, se'm diu, és ço que no té sentit comú. ¡Quin elogi més bell! però no cal pas dir-ho. Per contra proclamen ben alt: ¿Què hi ha més desesperadament comú que el sentit comú? Si l'absurd ha estat pres, en efecte, per contrari del sentit comú, és que l'afirmació de la vida individual ha estat sempre en oposició amb l'afirmació de la vida social. Sembla, sense cap dubte, difícil de separar la primera de la segona; i és perquè aquesta, sàviament aconduïda, ha estat absorbida per aquella. Però si en política la precaució era, potser, raonable,

l'art, que no pot ésser comparat de cap manera a la conducta dels afers, no ha de considerar-la, i la seva generalització en aquest domini ens amosra tota la seva pobresa i tota la seva inutilitat».

«És sempre perillós de definir; també els diccionaris s'aventuraren denominant absurd allò que no té sentit comú. L'absurd fóra, doncs, quelcom de semblant a una suma de nocions individuals que, refusades en bloc pel sentit comú, aquest no ha cregut mai haver-les de controlar. Certs psicòlegs, han descobert la seva acció, però només per decorar-la, com sempre, de noms daurats i sotmetre-la, gairebé sempre, a la consciència comunal.»

«Altrament, si aquest darrer expedient té per ell la seva facilitat i les seves bones intencions, no està pas absolutament relacionat amb l'experiència. I puix que la veritat, per la filosofia, no és tal veritat sinó perquè està admesa generalment, l'absurd pot ésser considerat com una espècie de fons de veritats d'ordre totalment personal.»

Un nou límit creat per el cubisme era l'estàtica, l'altre la limitació de l'absurd, o sigui la tímidesa o contenció en l'ús d'aquell fons de veritats personals de què parla Raynal.

En els moments més austers i científics del cubisme podríem trobar ja senyals clars de l'anul·lació dels nous límits que aquests, tot i rompent per la seva banda amb els de la pintura antiga, havia creat. Hi haurà un moment crític per a la pintura moderna en el qual els pintors pronunciaran insistentment la paraula lirisme; serà vers Picasso i vers Chirico principalment on s'anirà a cercar amb veritable ànsia el nou significat torbador d'aquesta paraula, però, abans d'això, caldrà comptar la geometria esterilitzada, la freda delineació de les asèptiques marqueries i volums insípidos de Giorgio Morandi, amb les seves natures mortes d'on s'ha extret l'aire i d'una fixesa inoblidable de recordar. Aquella sang freda de Giorgio Morandi no volia pas dir una absoluta harmonia, un absolut repòs; aquella sang freda de Giorgio Morandi era la mateixa que portava a Max Ernst a trobar un llenguatge nou fet dels signes més usuals i conformistes, tècnica de fred dibuix de diccionari o de llibre de lliçó de coses, associació, però, i relació de les coses, tot creant esgarrifosos conjunts insòlits i obsessionadors. Max Ernst en aquells temps s'entrenava ja a les més doloroses experiències; les mutilacions eren, però, encara, una manera més inexacta que els fenòmens de l'habitació. Hom hi podrà preveure tot l'horror epidèrmic amb què sempre fóra capaç de mostrar-nos una absoluta desesperança.

Era reconfortant, però, l'espectacle de la seva ànima que ens revelava tot ço que en nosaltres romanien encara abscondit i sempre quelcom havíem guanyat en el moment que, descobert un nou horror, esdevenia impossible de seguir amagant-lo.

Giorgio de Chirico, per la seva banda, ens descobria amb una calma terrible, suposicions figuratives nascudes de l'acoblament dispar de múltiples objectes d'aparença inofensiva. Si les característiques expressives i formals de Chirico podien fer que Franz Roth l'inclogués en la nova objectivitat, nosaltres remarquem la distribució al·lucinant de les seves relacions volumístiques i de les seves perspectives ensangonades com un nou símptoma.

Tota aquesta calma, tota aquesta quietud, tot aquest estatisme de Giorgio Morandi, Max Ernst i Giorgio de Chirico eren un estatisme i una quietud dramàtics, perquè estaven amenaçats a cada moment.

Tota aquella anestèsia geomètrica, tenia l'emoció de deixar el futurisme i intuir vaguissimament el superrealisme.

Més tard, Man Ray ens allunyà de l'organisme, que podríem dir purista, i les coses s'entrellaçaren amb un amor diferent al del ritme i al de l'arquitectura.

Una esponja ja no serà un moviment per a esdevenir un personatge: aquest moment serà el punt de partida vers l'aconseguint dels recentíssims nous límits de la pintura.

◆ En el pròxim número la continuació i final d'aquest treball.

IMATGERIA DE LA INVASIÓ NAPOLEÒNICA

PER
FREDERIC CAMP

Voldríem parlar de recordances populars de la invasió de l'any 1808, degudes a l'art. I no solament d'aquelles que produí el llapis d'homes com En Planella, l'Amills o En Rodríguez, dibuixants contemporanis de volada, que el bon gravat perpetuà, ans també de les que, sortides de més modestes mans foren aleshores, i han restat després, petites i sense l'honor de la làmina important: els senzills boixos per a vinyetes i rodolins o les figuretes, més bastes encara, de caràcter ingenu i insinuant, que contribuïren, també, a divulgar els tipus d'aquella guerra, la indumentària, els instruments, les insígnies dels batallons i les músiques de regiment, àdhuc altres aspectes de la vida d'alla-

vors, com per exemple, els cotxes de camí, gairebé introduïts pels generals francesos i italians que vingueren a Catalunya, els hostals i totes les menudències deixades de banda per les commemoracions pictòriques. Cal tenir en compte que tals recordances no es troben únicament en els papers, sinó també damunt fusta o tela, o bé pintades al fresc en les parets, rudimentàriament i per pinzells anònims; i, encara, en els ex-vots dedicats a les Verges, o als sants tutelars dels pobles; en certes cases riques, com la Masia de les Ferreres, o Ferreries, de Rellinàs, i en els plats de pisa que ja van perdent-se. Aquest camp d'o-

b-servació hauria de comprendre un període dilatat, o sigui, tot el temps que va d'arran la guerra mateixa, als voltants de 1860, quan En Roca i Cornet i En Blanch publicaren la *Història de la Guerra de la Independència*, il·lustrada per En Padró, i, l'Angelon, la novel·la romàntica *Atràs el extranjero*, amb gravats dels Planes, Llopis, Urrabietta, Ricord, etc.

Hom podria fer un esbós ple de comentaris engrescadors, però la documentació no és completa.

Igual passa amb una altra manifestació artísticopopular digna d'esment, una joguina, els soldats de fusta o de plom, per a infants, on hi havien veritables models d'uniformes de les tropes napoleòniques. No parlem d'exemplars moderns (dels quals coneixem una magnífica col·lecció propietat de nostre distingit amic el Sr. de Ibarra, capità de navili), sinó de coses més velles i gairebé ja perdudes en la indústria que tingué una bonica botiga al carrer de la Llibreteria.

Entre les composicions serioses que inspirà aquella guerra del francès, sobresurten les làmines de l'ocupació de Barcelona, els fets d'armes del Bruch, i de l'Arbós, les escenes de la retirada del general Duhesme davant de Girona, i la col·lecció del Procés de

la Ciutadella, vulgaritzada per successives reproduccions. En totes elles les figures són tractades amb rara perfecció i nombrosos i acuradíssims els detalls. Entre la immensa obra gràfica que les guerres napoleòniques arreu provocaren, costaria, potser, de trobar un gravat tan expressiu i minuciós, tan ajustat a la realitat, com aquell del nostre Fontanals, dibuixat per En Rodríguez, que evoca la cèlebre reunió a l'Audiència, i el refús de les autoritats municipals i polítiques, i dels prohoms de Barcelona, a jurar per rei d'Espanya a Josep Bonaparte, el dia 9 d'Abril de 1809. I, com aquesta, és obra de mèrit el gravat que representa la Plaça del Palau, davant per davant de la Llotja, en aquell moment del dia 29 de Febrer de 1808 en què el poble s'adona que els francesos pujaven a prendre el castell de Montjuich. Poques vegades en

NAPOLÉON
BONAPARTE.

RETRAT DE NAPOLEÓ FET A BARCELONA
DIBUIX D'EN RODÉS I GRAVAT DE L'AMILLS

iconografies que no arriben a la pintura, topàriem amb una interpretació més sincera i viva de la història social. El poble es belluga i crida, barrejades les classes, la casaca del senyor amb el gec de l'obrer, la sotana del clergue amb les altes botes del militar. I el mateix es pot dir, encara, de l'episodi dedicat pel propi Rodríguez al Baró de Castell, en memòria de la defensa de l'Arbós, i de les figures, d'autor desconegut, de l'assalt i saqueig de Tarragona. En ambdues obres es veuen tipus de militars francesos i de paisans catalans produïts amb minuciositat exactíssima de robes, armes, barrets i, àdhuc, condecoracions. Aquestes estampes, altrament molt conegudes, són d'una mida i factura notables; obres d'indiscutible valor es publicaren arran de la guerra, vers l'any 1815.

Més modernes són, i menys perfectes, encara que plenes de significació, certes imatges, precisament de Napoleó I, que mereixen un paràgraf.

De petit format, lluny de consagrar l'heroisme de la guerra de 1808, hom diria que foren

fetes per a escampar l'elogi de l'emperador, imitant el model estranger, quan la premsa liberal preparava el restabliment de l'imperi a França; i, encara, al nostre entendre, que preludien la sèrie de retrats del personatge que, des de 1830, adornaren les vides de Napoleó i les històries sumàries de les seves guerres, que s'estamparen a Barcelona.

En tenim quatre a la vista, amb la figura de l'emperador i dels seus soldats, entre les quals, per exemple, aquella on Napoleó beu vi de la botella del granader, i aquella altra on, en topar el conqueridor amb una centinella adormida, en comptes de despertar-la i fer-la punir, pren el seu fusell, i posant-se'l al braç, fa ell la guarda.

La materialitat d'aquestes estampes, totes quatre al boix, és bona, el paper consistent i la impressió ferma. Al peu porten una llegenda encomiàstica, traducció de les similars franceses. Potser sortiren de can Cerdoda, l'editor del carrer dels Escudellers. Altrament, la sèrie de retrats de Napoleó per als llibres al·ludits, encara que correspongué al període de l'any 1830 al 1850 i de més ençà, forma part de la imatgeria que començà quan la invasió del 1808, i si no ens ocupa especialment, no farà nosa a ningú que hom digui que aquests retrats foren — i són — ordinàriament ben fets.

De figures pintades en fusta, en tela, o bé damunt les parets, n'havem vistes algunes. En tela i a l'oli tenim una composició, (còpia, sens dubte), que representa tres militars francesos, dos de cavall i un de la infanteria de línia, que juguen a cartes en una taverna. El vestit del soldat de peu és el capot que, segons documents de l'Arxiu Municipal de Barcelona, es confeccionà aquí mateix, quan la manca de trameses de vestuari des de França, obligà el general en cap a subhastar la roba de la seva gent.

Pintures de paret amb indumentària i armes de l'època de la invasió, són els temes de caça dels baixos de la casa del nostre oncle, En Manuel Llopis i Bofill, (a. c. s.) a Sitges, on es veuen les casaques color de canyella, les calces de pell, els barrets rodons, les polaines altes i les escopetes de xispa amb llurs accessoris, mostra d'un estil propi del temps, del qual en deixà tantes d'altres Goya.

D'aquest gènere, però, el més notable exemplar semblen ésser-ho les pintures, que ja havem esmentat, de la Masia de Rellinàs, copiades avui a la Casa de la Ciutat, de Manresa. Són d'autor desconegut, o no precisat, i és cosa particular que en elles els soldats francesos portin el capot que la tropa invasora usava l'any 1811, el qual sembla ésser el mateix de la pintura a l'oli esmentada i que, altrament, concorda amb el que

adès divulgà l'especialista Mr. Bucquoy. Això demostra que, populars i rudimentàries, aquestes expressions artístiques no manquen d'importància, puix que reflexen la realitat.

Entre la ceràmica, també hi ha, en petita escala, soldats, castells, banderes, músics i temes venatoris. Els tons dels colors i la lluentor de la majòlica, els donen una determinació inconfusible.

Entre totes, però, la imatge feta en paper, ja sigui a l'aiguafort, al cer, o en talles dolces, és la més corrent, compte tingut dels gravats per a vinyetes, i dels minúsculs rodolins, alegria de la quixalla d'altres jorns.

Diguem-ne, doncs, ací quelcom.

Es pot assegurar que no totes elles imiten el model estranger; les vinyetes, els rodolins, són de pròpia inventiva catalana; les auques de soldats en color, són altra cosa.

L'auca de rodolins, amb llegenda al peu de cada un, simètrica i numerada, sempre en negre, humil i plena d'ironia de bona llei, és molt vella. De la guerra de l'any 1808 encara n'hi ha exemplars, algun dels quals fou exhibit al Foment del Treball Nacional, durant l'exposició d'ara fa dos anys. L'auca de soldats, pintada, és més moderna, i ella sí que copia el model foraster, aquells motllos de les fàbriques franceses d'Épinal i de Nancy, que han reproduït i comentat els editors de París, Plon i Duchartre, en els nostres dies.

A Barcelona, En Llorenç, de la Plaça de Santa Caterina, edita, en temps d'Isabel II, uns soldats espanyols i francesos, que res no tenen ja que veure amb els de la guerra de la Independència, però que reflexen llur indumentària.

La fornada de ninots relatius a aquella lluita, que hom no pot catalogar dintre el gènere d'auca, són gravats que il·lustren les cançons o les dècimes que llavors sortien, totes amb caràcter de pamphlet i que tant empipaven als francesos. En les obretes d'En Robrenyo n'hi ha mostres, acompanyant, per exemple, la proclama fantàstica del guerriller, el comentari poètic de la sorpresa del castell de Figueres pel canonge Rovira, i una cançó a En Pep Botella. Les figures estan bé, particularment el soldat francès del comentari al fet de Figueres.

Aspectes gràfics bonics i poc divulgats, són aquells que es refereixen a les músiques militars vingudes a Catalunya, als cotxes de camí, diligències inaugurades cap a l'any 1812 per les autoritats franceses de Girona, mitjançant contracte passat amb el calessier de Perpinyà, M. Pradal, i als hostals, cases de postes, baixadors, etc., dels camins. Fem-ne

esment. De les músiques de regiment que citen les històries i els bans dels generals en ocasions solemnes, (el *Corpus*, la diada de Sant Napoleó que s'esqueia el 15 d'Agost, els *Te Deum* per les contínues victòries, i altres), en fan esment les nostres auques, en les quals hom veu els tambors majors gesticular davant les bandes, on, per damunt els *chacós* dels músics surten, estrafularis, els caps de serpent, dracs i altres boques d'alguns instruments de vent, llavors de moda, i el *barrel xinès*, insígnia de llautó daurat, amb picarols i cues de cavall pintades, i la mitja lluna, o bé una estrella, al cim.

Els cotxes, potser no han estat

tant reproduïts en les estampes.

En Carreres i Candí, en la seva *Geografia*, inclou un gravat amb diferents models de carruatges de començaments del segle XIX. Són, també, figures documentals d'aquest argument, les

de les *Funcions i festes bones de Barcelona*, que al carrer del Bou de la Plaça Nova va vendre N'Antoni Bosch. Aquests cotxes, tot amb tot, serien els de passejar per la ciutat; però dels de camí, i de les diligències que havem dit introduïren els governants francesos, i que només circularen per la província de Girona, en el trajecte d'aquesta ciutat a Perpinyà, per Figueres, no n'havem pogut veure més d'una reproducció, en la novel·la de l'Angelon: el gravat de l'Urrabieta titolat *Camino de Francia*, que és una escena de sorpresa de viatgers de marca per guerrillers o lladres. El cotxe és de quatre rodes, portelles als costats, fanals al davant, seient per al cotxer, i d'un parell de mules. Aquest detall fa creure que seria un cotxe del país, puix que els francesos usaven cavalls. Altrament, el cotxe francès públic, havia d'ésser més gran; també de quatre rodes, tindria suspensió, seients a l'interior amb la distribució clàssica del cupè, porta al darrera, compartiment a dalt pels bagatges, i el nombre d'animals quatre, amb el postilló,

conductor gairebé desconegut dels catalans, la indumentària del qual comportava el capell rodó, el gec curt forma d'hússar, i les botes enormes, reforçades del cantó del cavall (no el propi ans el del costat) per una planxa de ferro. Són dades del contracte celebrat entre els generals francesos de Girona i el calessier empresari de Perpinyà, que hi ha a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

Repetim que aquestes diligències solament les veieren a Girona, i encara poc temps per culpa de la guerra; hom no pot, doncs, pensar en imatges d'elles fetes a Barcelona. Els cotxes que arribaven fins aquí, i que la història ha esmentat, eren d'altra mena, per exemple, el del mariscal Augereau, i el del seu company Macdonald, del primer dels quals van plenes les relacions del combat als voltants del Pont de Capmany, calçada de França, entre La Junquera i Figueres,

on estigué a punt d'ésser fet presoner pels nostres pagesos, amb el seu egregi amo. El cotxe de Macdonald el portà de París al Pla del Palau, i l'esmenten alguns historiadors. El tiraven quatre cavalls, i duia postillons.

La història gràfica de les diligències caldria unir-la a la dels altres mitjans de locomoció. De catalans acabdalats, com el Baró de Maldà, exiliat de Barcelona des del principi de la guerra, hom en cita el seu carruatge de sis mules, però no se'l troba dibuixat enlloc. En canvi, en l'obra d'En Cornet i de N'Adolf Blanch ja al·ludida, hi ha un gravat amb la corrua de senyors que fugen, cavallers en mules i muls, les dones damunt el seient de cuir i vellut clavetejat, que gairebé ha desaparegut de les guardnícions dels animals de bast.

I caldria, encara, relacionar-hi les escenes dels hostals i cases de postes, en bona fe ben pintoresca. Però no en coneixem d'altres mostres que les vinyetes ordinàries i d'època no comprovada, on volen ésser reproduïts alguns indrets cèlebres, tals com *La Gra-*

nota, Les Mallorquines, Ordal, cases, aleshores, d'acolliment i d'esglai quotidià, voltades de bosc i muntanya, aguait del terrible escopetaire. Encara que no sigui un gravat nostre, esmentem la magnífica làmina de l'Atlas que acompanya les *Memòries* del mariscal Suchet, publicades en 1828, on es veu aquell indret d'Ordal, amb un cotxe que puja vers el coll famós.

Els artistes, els col·leccionistes, estan familiaritzats amb la imatge que, a corre-cuita, havem recordat. Els museus i els arxius de Barcelona en guarden exemplars, dels quals la investigació històrica no pot pas prescindir.

Altrament, plena d'espontaneïtat, no pot passar-la per alt qui cerca proves de la cooperació de totes les classes de Catalunya en la guerra aquella, puix que aquests dibuixos han sortit de la fantasia popular, i tenen lligams amb altres demostracions tals com les peces teatrals titulades *Les claus de Girona*, i *Les joies de la Roser*, (per no citar-ne d'altres), d'autors que coneixien l'ànima del poble de 1808 tan bé, com aquests artistes del boix i de l'auca que, per nosaltres, tenen guanyat el monument.

VÀRIA

◆ El pintor, mestre de Llotja, En Josep Vidal, ha tingut oberta fins fa poc una exposició de paisatges, naures mortes i interiors a les Galeries Layetanes. L'obra d'aquest artista és prou coneguda entre nosaltres perquè ens calgui parlar-ne. Meticulós perspectivista, còpiador en fred de la realitat, les seves teles seran sempre emocionants per aquella immensa majoria de públic que obeeix a un lirisme fet de sentiment fotogràfic del record. Entre totes sobressortia una tela: «Interior de la parroquial de Sitges» en la qual, com en algun paisatge no exposat, traspasava En Vidal els seus límits habituals.

◆ També Agapit Cases, pintor prou conegut i propagador dels nostres paisatges i bells indrets locals, ha exposat darrerament a Madrid. Francesc Alcàntara en «El Sol» elogià francament la qualitat senyorial de les seves teles.

◆ El dia 22 traspasà a Barcelona don Manuel Llopis i Bofill. No tenim temps d'escriure tot el que voldríem d'aquest il·lustre suburenc, espill de cavallers i escriptor tan pulcre, que féu de la conservació de la seva casa pairal i de la tradició sitgetana el culte de tota la seva vida. No fa pas gaire temps que, tot cercant prop seu la coneixença d'algunes dades sobre l'aportació dels nostres comerciants locals — familiars seus o amics d'ells — al desenvolupament marítim de Catalunya, ens contà una anècdota que l'amic Emerencià Roig ens agrairà d'haver-la recollida, però que ometem de relatar per manca d'espai: es tracta de la vinguda a Sitges del primer vaixell a vapor que hi hagué a Espanya, el Phocéen, comprat a Marsella per la societat Bofill, Martorell i C.^a, (anterior a la d'Antoni López) i d'una festa començada a bord en la nostra rada i acabada, per força, al port de Barcelona...

Sigui en Déu l'honorable traspasat i rebin tots els seus el condol més sentit de L'Amic de les Arts.

J. SOLER, IMPRESSOR, VILANOVA

«TENNIS». — BOIX DE FRANCESC CANYELLES. (COL. PRATS)